

A KIRÁLYI HATALOM MEGGYENGÜLÉSE IV. BÉLA ÉS UTÓDAI IDEJÉN

A BÁRÓK ÉS A FAMILIARITÁS

- A bárók megerősödése –okok: IV. Béla megváltozott birtokadományozási politikája a tatárjárás után
- várépítkezések
- A király és a fia közötti viszálykodás (háborúskodás)
- Köv.: a bárók összefüggő területek birtokosaivá váltak (Csákok, Kőszegiek, Kánok)
- A kisebb birtokosok: a bárók szolgálatába álltak – pl.: a báró birtokának igazgatása, bandériumának irányítása, helyettesítette tisztségeiben, vele együtt vonult hadba, akár a király ellen is, stb
- Familiaritás: a kisebb birtokos a báró kíséretéhez, familiájához tartozott
- Hasonló a Nyugat-Európában kialakult hűbéri rendszerhez
- Különbségek:
- A magyar familiáris a birtokát a királytól és nem az urától kapta
- A familiáris viszony nem öröklődött

A NEMESSÉG KIALAKULÁSA

- A királyi birtokok magánkézbe kerülésének következménye: a szerviensek rosszabb helyzetbe kerültek – fennállt a veszély a függésbe kerülésüknek – bárói hatalmaskodások
- Köv.: Szerviensek a jogaik megerősítésére törekszenek
- Megyénként bíraskodási kiváltságok megszerzése a királytól
- 1232. Zala megyei szerviensek kehidai oklevele: 1232-ben a zalai szerviensek Kehidán oklevélben elnyerik a szolgabíró választás jogát. Ezt az intézkedést azzal igazolták, hogy az állandóan távol lévő király képtelen védelmet biztosítani nekik, így kénytelenek saját jogaikat maguk megvédeni.
- Szolgabíró: a báróktól független bíró
- Ez: a nemesi vármegye kialakulásának kezdetét jelenti
- Nemesi vármegye: a megyében élő birtokosok önkormányzata
- Az 1267-es törvények: a szervienseket már nemeseknek nevezik
- A székesfehérvári törvényhozó napokon már megyénként választott követekkel képviseltethették magukat
- Egyéb kiváltságokkal rendelkező népcsoportok: székelyek, kunok, jászok, erdélyi szászok
- Kollektív szabadság: sajátos jogállás – szabadságot kaptak, ennek fejében a királynak katonákat voltak kötelesek kiállítani saját költségükön
- Adójukat közösen fizették
- nem tartoztak földesúri fennhatóság alá, földjeik a vármegyétől is függetlenek voltak
- Saját közigazgatási egységik voltak: székek

A JOGILAG EGYSÉGES JOBBÁGYSÁG KIALAKULÁSA

- Hospesmozgalom következménye: jogilag egységes paraszti osztály kialakulása
- A lesüllyedő szabadok, szolgák és hospesek összeolvadása
- A tatárjárás felgyorsította a folyamatot
- Ok: népességcsökkenés – köv.: a peremterületek lakóinak betelepítése – ezeknek kedvezmények

- Jobbágy (≈várjobbágy): telkének birtokosa, szolgáltatásokkal tarozik (királynak, egyháznak, földesúrnak), szabadon költözhetett, telkét örökíthette
- Úriszék: a földesúr bíraskodott a jobbágyok peres ügyeiben

A TARTOMÁNYÚRI HATALOM KIBONTAKOZÁSA

- Utolsó Árpád-házi királyaink: V. István (1270-72); IV. (Kun) László (1272-1290); III. András (1290-1301) – a feudális anarchia időszaka
- 1272 után a bárók kikerültek a központi hatalom ellenőrzése alóla bárók várai: uradalmak középpontjai
- IV. (Kun) László (1272-1290)
- 1277: Egyház kísérlete a rendi országgyűlés összehívására – de az elfogadott törvényeket a király nem tudta betartatni
- 1278. Habsburg Rudolf szövetségese: a morvamezei csatában legyőzik a cseh Ottokárt
- De: IV. László elveszítette kun szövetségeseit
- Ok: az egyház a kunok megtérítését akarta („Kun törvények”) – kunok lázadása
- 1282. IV. László a hódtavi csatában leverte a lázadást
- Majd: kunokhoz költözött, mégis a kun bérgyilkosok ölték meg
- III. András (1290-1301)
- Hatalmát csak bizonyos bárói csoportokra támaszkodva tudta elfogadtatni
- Bárók megerősödése: kiskirályok – más néven: tartományurak
- Királyi hatalmat gyakoroltak: udvartatás, pénzverés, önálló külpolitika
- Legfőbb törekvésük olyan területileg zárt uralmi körzetek egybekovácsolására irányult, amelyben a sajátjukon kívül más akarat nem érvényesült, még a királyé sem. Ennek érdekében mind egymás, mind a király ellenében valóságos háborúkat vívtak, s a magánháborúk időszakában az erőszakos birtokfoglalások és a hatalmaskodás más formái egészen mindennaposakká váltak
- A tartományurak viselték az országos főméltóságokat is – köv.: a király felett is ellenőrzést gyakoroltak
- Történetek kísérletek a bárók hatalmának visszaszorítására
- DE: ezek a törekvések III. András halálával megszakadtak.